

1.4. Господарство українських земель. Трипільська культура

Перші людські поселення на українських землях з'явилися приблизно 1,5 млн років тому. До них належать Королеве, Рокосове у Закарпатті, Лука-Врублівецька над Дністром, Амвросіївка у Донбасі. Люди селилися на півдні, їхнє житло нагадувало курені, вкриті шкурами звірів. Вони вміли видобувати та підтримувати вогонь, обробляти кремій, кістку, ріг. Основними заняттями були збиральництво та полювання. Таким чином у добу *палеоліту* ця територія була високорозвинутою, а господарські досягнення її населення — значними.

У добу *мезоліту* природно-кліматичні умови проживання людей змінилися, важливим заняттям їх стало рибальство. У цей же час було винайдено гарпуни, лук, стріли, рибальські снасті. Велике значення мали спроби приручити диких тварин, виготовити плоти та човни.

В епоху *неоліту* відбувається перехід до відтворювального господарства. Неоліт тривав в Україні з другої половини IV до II тис. до н. е. Найвідомішою культурою цього періоду була *Трипільська* (IV—III тис. до н. е.), найменування якої походить від с. Трипілья на Київщині. Трипільці селилися майже на всій території сучасної України. Мали постійне житло чотирикутної форми, побудоване з дерева і глини, вкрите соломкою або очеретом. Основним заняттям трипільців було хліборобство. Сіяли ячмінь, жито, пшеницю, просо, вирощували садово-городні культури, які сьогодні добре відомі в Україні. Землю обробляли дерев'яною мотикою з кам'яним чи кістяним наконечником, згодом — ралом. Збіжжя жали кістяними або крем'яними серпами. Зерно мололи жорнами. Займалися трипільці розведенням великої та дрібної рогатої худоби, а також коней і свиней. У трипільців було добре розвинене ремесло. Виготовляли керамічний посуд, пряли і ткали, обробляли камінь. Трипільці вдосконалили лук, стріли, сокиру; використовували лижі, віз, сани, волокушу; худобу — як тяглову силу. Трипільці були пращурами українського народу, їхні господарські здобутки ставлять трипільську культуру поруч із шумерською, мікенською культурами, дають підставу сучасним науковцям вважати трипільців одним із найцивілізованіших народів неолітичної доби.

Будь-яка культура має початок і кінець. Історична доля трипільської культури ще недостатньо з'ясована. З приводу її зникнення висловлюється кілька гіпотез: це і порушення екологічного балансу, що було пов'язано з екстенсивним веденням господарства; і похолодання клімату; і спроба перебудови землеробської основи економіки на скотарську; і внутрішні суперечності та протистояння трипільських общин західного і східного ареалів; і експансія степовиків — носіїв ямної культури — на північний захід та племен культури кулястих амфор — із заходу на схід. Вірогідно, була не одна, а кілька причин занепаду трипільської культури. Деякі племена, очевидно, були асимільовані з носіями інших культур наприкінці III тис. до н. е.

Трипільська культура відіграла важливу роль у формуванні цивілізації на території України та входженні її у загальноєвропейський цивілізаційний простір. Саме з нею пов'язане остаточне утвердження відтворювального господарства в Україні.

Бронзовий вік в Україні припадає на II тис. до н. е. Рисами цього періоду були швидкий розвиток тваринництва і орного землеробства, виділення скотарських племен та ремесла, насамперед гончарного та бронзолivarного. Обмін набув постійного та регіонального характеру.

У цей час відбувалося витіснення племен культури стрічкової кераміки, яке проживало у Верхньому Подністров'ї та на Волині, войовничими скотарськими племенами ямної культури, а потім катакомбної культури. У Степовій та Лісостеповій Україні в середині II тис. до н. е. проживали племена культури багатоваликової кераміки. Поселення містилися біля річок, їх населення займалося скотарством і землеробством. Південна і Лівобережна Україна була заселена племенами зрубної культури — осілих скотарів, які мігрували з поволзьких степів. Вони займалися землеробством і мали власне бронзолivarне виробництво.

Початком *залізної доби* в Україні вважають XII–VIII ст. до н. е. Вона пов'язана з киммерійською, скіфо-сармато-античною та ранньослов'янською культурами. Основою господарства було землеробство. Широко застосовувалися залізні знаряддя праці. Тваринництво стало свійським, виникло птахівництво.

Перший суспільний поділ праці — виокремлення із збиральництва землеробства, а з полювання — скотарства в часи неоліту; вчені називають цей період “неолітичною революцією”.

Перші знаряддя праці — рубило, гостроконечник, скребло.

Похолодання на землі — приблизно 100 тис. років до н. е. розпочалося четверте останнє різке похолодання, яке тривало 80 тис. років.

Третій суспільний поділ праці — виокремлення торгівлі.

Трипільська культура — назва походить від с. Трипілля на Київщині, де наприкінці XIX ст. археолог В. Хвойко досліджував поселення трипільців, які протягом IV–III тис. до н. е. розселилися в басейнах рік Прут, Дністр, Південний Буг, Дніпро, на Волині.

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆ Контрольні запитання і завдання ◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

1. Яку роль відіграє економічна історія в системі вищої економічної освіти?
2. Наведіть приклади практичного застосування знань з економічної історії у повсякденній діяльності людини.
3. Які завдання економічної історії на сучасному етапі?
4. Охарактеризуйте зв'язки економічної історії з іншими науками.
5. Назвіть основні критерії періодизації економічної історії.
6. Охарактеризуйте основні етапи господарської еволюції первісного суспільства.
7. Перелічіть фактори, що зумовили перехід до відтворювального господарства в період первісної доби.
8. Які ви знаєте країни східного рабства? Розкрийте його особливості.
9. Охарактеризуйте основні здобутки господарства первісних племен на території України.
10. Чим займалося населення трипільської культури?